

Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat

Kuopio kaupunki, ympäristöterveydenhuolto

Valvonnan toteutumisen arviointi terveydensuojelun Vati-tietojen perusteella, Kuopion kaupunki ympäristöterveydenhuolto

Itä-Suomen aluehallintovirasto lähetti 26.9.2024 selvityspyynnön toimialueensa ympäristöterveydenhuollon valvontayksiköihin. Selvityspyynnön liitteenä oli Vati-raportteja, joiden perusteella aluehallintovirasto oli arvioinut valvontayksikön valvontatapahtumia ja niissä ilmenneitä puutteita. Kaikilta valvontayksiköiltä saatiin selvitys joulukuun 2024 loppuun mennessä.

Valtakunnallisessa terveydensuojelun valvontaohjelmassa esitetyt alustavat toimintatyyppikohteiset tarkastustiheydet ovat lähtökohtana Vati-järjestelmässä, mutta valvontaviranomaisen tulee määrittää tarkastustiheys kohdekohtaisen riskinarvioinnin perusteella, mikä korvaa tarvittaessa valtakunnallisen tarkastustiheyssuosituksen. Valvontaohjelman mukaan tarkastustiheys pitää kuitenkin olla vähintään kerran viidessä vuodessa, ellei valvontaohjelma mahdollista tarkastuksen tekemistä vain tarvittaessa (ns. 0-kohteet).

Selvityspyyntöihin annettujen vastausten vaihtelun takia, aluehallintovirastojen ei ollut mahdollista valtakunnallisesti arvioida, kuinka paljon on kohteita, joiden viimeisestä tarkastuksesta on kulunut yli viisi vuotta

Lisäksi aluehallintovirastot (pl. Itä-Suomen aluehallintovirasto) tarkastivat, onko talousvettä toimittavien laitosten vedenjakelualueilla tarkastettu varautumiseen liittyviä asioita kertaakaan viimeisen viiden vuoden aikana. Nämä arviointitiedot esitetään tämän kirjeen liitteessä.

Tämä raportti on jaoteltu kahteen osaan:

I Yleiset havainnot

II Valvontayksikkökohtaiset havainnot

I Yleiset havainnot

1.1 Resurssipuutteen huomioiminen terveydensuojeluviranomaisessa

Terveydensuojelulain 6 §:n mukaan kunnan tulee laatia ja hyväksyä säännöllistä valvontaa koskeva terveydensuojelun valvontasuunnitelma. Valvonnan tulee olla laadukasta, riskiperusteista ja terveyshaittoja ehkäisevää. Valvontasuunnitelmassa tulee ottaa huomioon valtakunnallinen terveydensuojelun valvontaohjelma paikallisten tarpeiden mukaisesti. Valvontasuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa.

1.2 Vatikirjausten oikeellisuuden varmistaminen

Saatujen vastausten perusteella valvontayksiköt havaitsivat valvottavia kohteita koskevissa Vati-kirjauksissa erilaisia virheitä ja puutteita, esimerkiksi virhekirjauksia, tuplakohteita ja toimintansa jo lopettaneita kohteita. Näitä valvontayksiköt osittain jo korjasivat selvityksen antamisen yhteydessä tai korjaavat myöhemmin. On tärkeää, että Vati-kirjaukset ovat ajan tasalla ja kirjaukset tehdään ohjeiden mukaan, koska tietojen perusteella suunnitellaan ja raportoidaan valvontaa. Havaitut Vati-tekniset virheet tai kirjausmenetelmien epäselvyydet toimitetaan aluehallintovirastojen kautta Valviralle tiedoksi ja toimenpiteitä varten. On myös erittäin tärkeää, että valvontayksikkö aina ilmoittaa havaitsemansa Vati-tekniset virheet Vati-tukipalveluun.

Vati-kirjauksissa havaittiin puutteita, kun valvontakohdekokonaisuudessa sijaitsee useampi toimipaikka tai toiminto, jotka on tarkastettu samalla kertaa. Tarkastustieto oli voitu kirjata vain niin sanotun päätoiminnan tarkastuksena (esimerkiksi koulu/esikoulu). Tarkastus tulee kuitenkin merkitä jokaiselle tarkastetulle toimipaikalle tai toiminnalle. Vati-ohjeen 7.5.1 *Tarkastuksen esitietolomake* mukaan: *"Valitse tarkastettavat toiminnat. Tarkastukseen voit valita useamman toiminnan, jotka voi tarkastaa samalla lomakkeella. Tällöin toiminnoille luodaan yksi yhteinen tarkastuskertomus, mutta tarkastus tilastoidaan jokaiselle valitulle toiminnalle. Jos tarkastukseen on tarvetta lisätä toiminta sen jälkeen, kun tapahtuma on perustettu, se tapahtuu työsuunnitelmalla tarkastuksen tiedoista kolmen pisteen takaa "Lisää/poista toiminta". Tarkastetut toiminnat näkyvät automaattisesti tarkastuskertomuksella."*

Yhteisen tarkastuskertomuksen käytöstä on kuitenkin poikkeuksia:

- eri lakien mukaiset tarkastuskertomukset kirjoitetaan aina ominaan
- jos samassa valvontakohdekokonaisuudessa toimipaikalla tai toiminnalla on eri toiminnanharjoittajat, tehdään erilliset tarkastuskertomukset jokaiselle toiminnanharjoittajalle

Selvityksessä ilmeni valvontakohteita, joiden Vati-tietoihin ei ole päivitetty viimeisintä tarkastusvuotta, jolloin myös Vati-laskee seuraavan tarkastusajankohdan väärin. Vati-tiedot tulee päivittää oikeiksi kohdekohtaiseen riskinarviointiin perustuvan tarkastustiheyden mukaan (suunniteltujen tarkastusten määrä, kunta).

Havaintoja tehtiin myös siitä, että tarkastustapahtuman peruste on valittu vääräksi (esimerkiksi valsu-tarkastuksen sijaan joku muu). Aluehallintovirasto pyytää kiinnittämään huomioita, että jatkossa valitaan oikea tarkastustapahtuman peruste.

Vuosien 2025–2028 valtakunnallinen terveydensuojelun valvontaohjelma mahdollistaa tietyissä majoitukseen tarkoitetuissa tiloissa tarkastustiheydeksi 0. Valvontayksikön on tarpeellista tarkistaa näiden tilojen osalta, että niissä on oikea toimintatyyppi ja kohdekohtainen tarkastustiheys. Valvontayksikön antama tarkastustiheys ohittaa aina valtakunnallisen suosituksen (Vati-ohje 5.1 *Tarkastustiheystiedot* Toiminnan ominaisuudet -sivulla).

Terveydensuojelulain mukaan ilmoitusvelvollisten toimipaikkojen tai toimintojen toiminta on aina ilmoitusvelvollista, eikä siihen vaikuta toiminnan vähäisyys, kausiluonteisuus tai tilapäisyys. Esimerkiksi ihoa rikkova toiminta on aina ilmoitusvelvollista (mm. kuppaus, tatuointi, lävistys) riippumatta toiminnan määrästä tai siitä, onko toimintaa varten erilliset tilat vai tapahtuuko toiminta kodin yhteydessä tai liikkuvana toimintona.

1.3 Toiminnanharjoittaja laiminlyö ilmoituksen tekemisen

Ilmoitusvelvollista toiminnanharjoittajaa tulee tarvittaessa ohjeistaa tekemään ilmoitus. Mikäli ilmoituksen tekeminen ohjeistuksen antamisesta huolimatta laiminlyödään, voi kohteeseen tehdä tarkastuksen, jonka yhteydessä ilmoitusta vastaavat tiedot kirjataan tarkastuskertomukseen. Tarkastus voidaan tällöin lukea ilmoituksen käsittelyyn liittyväksi tarkastukseksi. Ilmoituksen tekemisen laiminlyönti ei estä kohteen valvontaa.

Jos toiminnanharjoittaja kieltäytyy tekemästä ilmoitusta ohjauksesta huolimatta eikä päästä kohteeseen tarkastuskäynnille edellä mainitusti, on terveydensuojeluviranomaisen annettava kirjallinen määräys ilmoituksen tekemiseksi. Mikäli määräystä ei noudateta edelleenkaan, on syytä tehdä asiasta poliisille rikosilmoitus (TsL 54 § 2 momentti).

1.4 Toiminta muuttuu tai päättyy

Toimipaikan tai toiminnan muuttuessa tulee valvontakohteen ja sen Vati-tiedot päivittää. Jos toiminta muuttaa uuteen toimipaikkaan, tulee uudesta toimipaikasta tehdä ilmoitus ja lopettaneesta toimipaikasta päättymisilmoitus. Tällöin Vati-järjestelmässä lopetetaan vanha toimipaikka ja perustetaan uusi toimipaikka.

Kun valvontakohteen toiminta olennaisesti muuttuu, on arvioitava, onko muutos sellainen, että se edellyttää uutta ilmoitusta. Jos olemassa olevan kohteen toimintatyyppi muuttuu toiseksi, edellyttää se uuden ilmoituksen tekemistä.

Vati-järjestelmässä toimipaikka tai toiminta voidaan lopettaa, mutta keskeyttäminen ei ole teknisesti mahdollista. Lopetettua toimipaikkaa tai toimintaa ei voi aktivoida uudelleen.

Toimipaikan tai toiminnon nimen eteen voidaan lisätä sana ”keskeytetty”, jos jostain syystä toimipaikkaa ei voida lopettaa. Tällöin pitää muistaa muuttaa myös toiminnan ominaisuuksissa tarkastustiheydeksi ”Tarkastetaan tarvittaessa” (suunniteltujen tarkastusten määrä, kunta). Näin toimipaikka poistuu laskennallisesta riskiluokasta eikä tule näkyviin kunnan vuosisuunnitelmaraportille. Valvontayksikössä tulee aktiivisesti seurata, alkaako keskeytetty toiminta uudelleen vai loppuuko toiminta kokonaan, ja muuttaa Vati-tietoja sen mukaisesti.

Toimipaikka tai toiminta, joka ei voimassa olevan terveydensuojelulain mukaan ole enää ilmoitusvelvollinen ja siten säännöllisen valvonnan piirissä, tulee lopettaa Vati-järjestelmässä. Esimerkiksi kodin yhteydessä olevat kauneushoitolat, joilla ei ole erillistä toimitilaa, eivät enää kuulu säännölliseen valvontaan.

Toiminnanharjoittaja voi laiminlyödä päättymisilmoituksen tekemisen. Jos valvontaviranomainen saa muuten tietoonsa, että toiminta on päättynyt, tulee toiminnanharjoittajaa pyytää tekemään päättymisilmoitus. Mikäli ilmoitusta toiminnanharjoittajalta ei kuitenkaan saada, mutta toiminta on viranomaisen käytössä olevien tietojen perusteella kuitenkin päättynyt, voi viranomainen lopettaa toiminnan Vati-järjestelmässä.

1.5 Erilaiset tarkastukset ja niiden kirjaaminen Vati-järjestelmään

Terveydensuojelulaissa ei määritellä erityyppisiä tarkastuksia (esimerkiksi aloitustarkastus, seurantatarkastus, uusintatarkastus), mutta fyysisten tarkastusten sijaan voidaan myös tietyissä tilanteissa tehdä

asiakirjatarkastus. Hallintolain mukaan tarkastuskertomus tulee laatia viipymättä.

Valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman 2025–2028 mukaan asiakirjatarkastus voidaan tehdä tilanteissa, joissa tarkastus ei edellytä tarkastuskohteen olosuhteiden havainnointia eikä valvontakohteessa paikan päällä käymisellä saada lisäarvoa asian selvittämiseen, tai valvontakohtetta ei voida tarkastaa kohteessa käymällä. Asiakirjatarkastus voidaan tehdä myös silloin, kun valvontaa on tarkoituksenmukaista suunnata asiakirjojen pohjalta toteutettavaksi. Asiakirjatarkastuksia ovat esimerkiksi kotirauhan piirissä olevan ilmoitusvelvollisen toiminnan toiminnanharjoittajan antaman selvityksen tarkistaminen. Asiakirjatarkastuksesta laaditaan myös tarkastuskertomus.

Vati-ohjeessa 7.5.1 *Tarkastuksen esitietolomake* ohjeistetaan kirjaamaan tarkastuksen peruste ja tapahtuman tarkenne. Tapahtuman tarkenteeksi on mahdollista valita tarkastuskäynti tai asiakirjatarkastus.

Selvityksessä havaittiin, että tarkastuksen peruste on voitu valita Vati-järjestelmässä virheellisesti, esimerkiksi valvontasuunnitelmaan sisältyvän tarkastuksen sijaan joku muu peruste.

Vati-ohjeen mukaan valvontasuunnitelmaan sisältyvän tarkastuksen tapahtuman perusteeksi voidaan valita "Seuranta", kun se liittyy aiemmassa tarkastuksessa havaitun epäkohdan korjaamisen varmistamiseen. Seurantatarkastus liitetään alkuperäiseen tarkastukseen. Seurantatarkastus ei korvaa suunnitelmallisen valvonnan tarkastusta.

Vati-ohjeen mukaan vain valvontasuunnitelman ulkopuolisille tarkastuksille on valittavissa "Terveyshaittaepäilytarkastus". Tapahtuman perustetta "Seuranta" voidaan käyttää myös näissä tarkastustapahtumissa.

On huomioitava, että suunnitelmallista valvontaa tai tarkastusta ei voida korvata tai lopettaa terveyshaittaepäilyn käsittelyn ajaksi, joiden käsittely voi joissakin toimintatyypeissä (esimerkiksi oppilaitoksissa) olla pitkäkestoinen ja ketjuuntuva. Sen sijaan epäillyn terveyshaitan vuoksi valvontakohteen riskinarviointi tulee tarvittaessa päivittää.

Ilmoituksen tai hakemuksen käsittelyn yhteydessä valvontaviranomainen arvioi kohdekohtaisen riskinarvioinnin perusteella kohteen tarkastustiheyden, joka kirjataan Vatiin. Käsittelyn yhteydessä toiminnanharjoittajaa on hyvä informoida tarkastustiheydestä. Ilmoituksen tai hakemuksen käsittely voi sisältää myös tarkastuksia. Vati-ohjeen mukaan tarkastus liitetään ilmoitustapahtumaan. On suositeltavaa käyttää myös näissä perustetta "Valvontasuunnitelma".

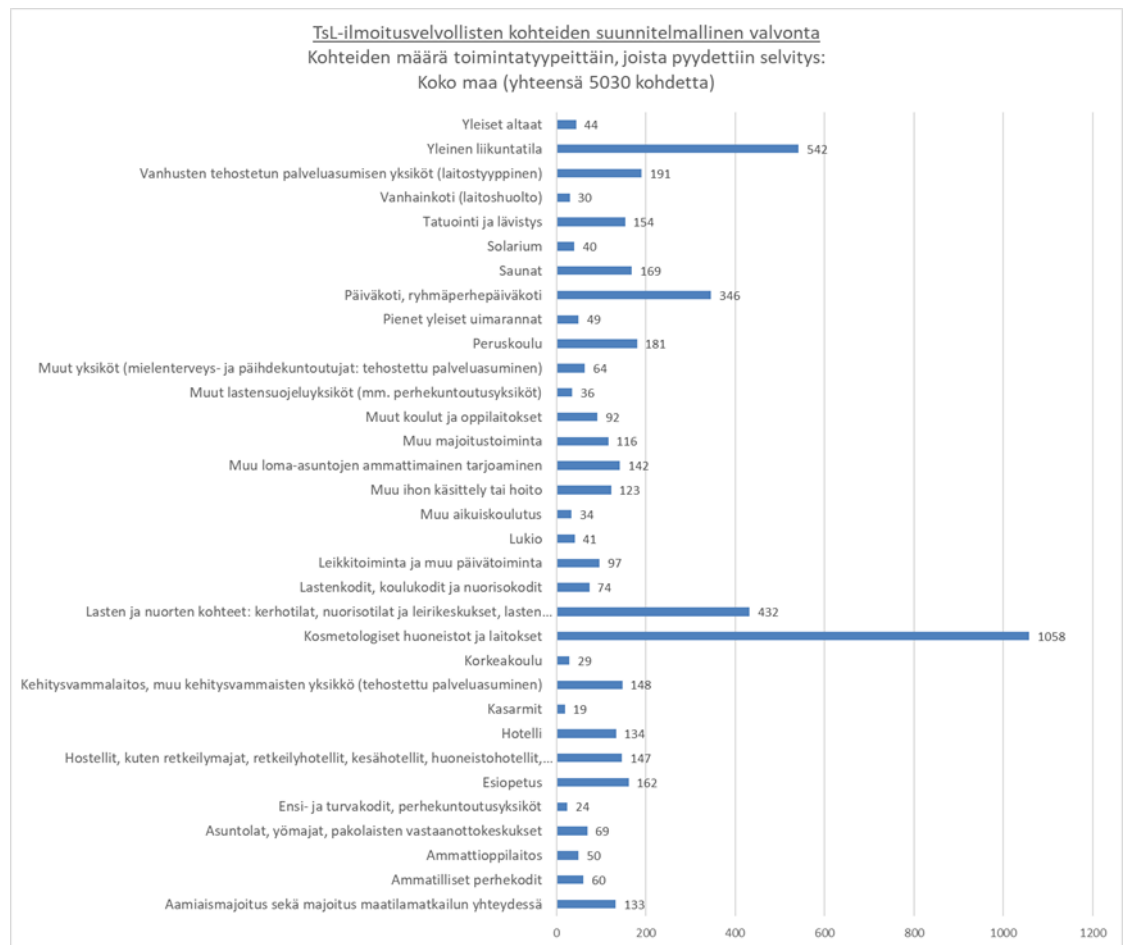
1.6 Arvioinnin yhteenveto kaavioina

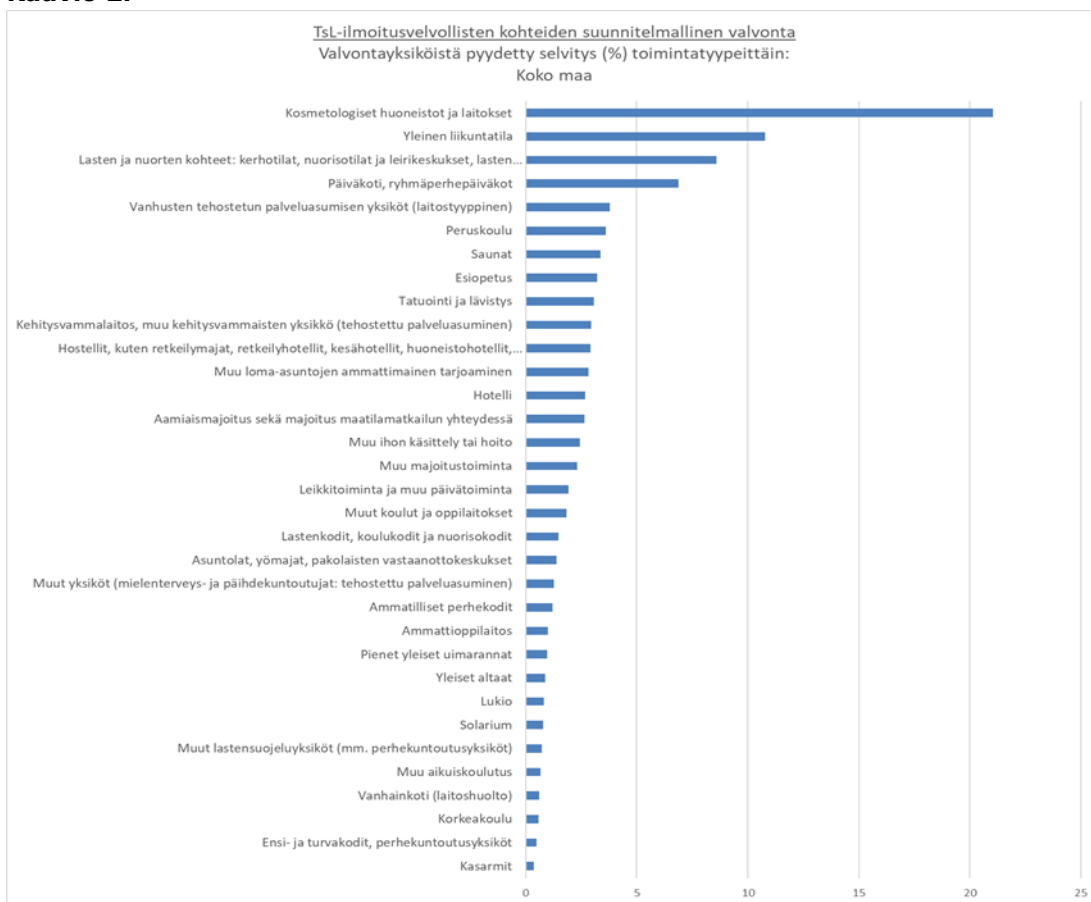
1.6.1 Ilmoitusvelvollisten kohteiden suunnitelmallinen valvonta (raportti VAT_QV002)

VAT_QV002 raportin ottoajan mukaan selvityksessä mukana olleita kohteita oli Suomessa 29 106 kpl ja niistä 5030 kpl pyydettiin selvitys, joka on runsas 17 % kaikista kohteista. Selvitys pyydettiin niistä kohteista, jotka oli merkitty punaisella valvontayksikkökohtaisissa raporteissa.

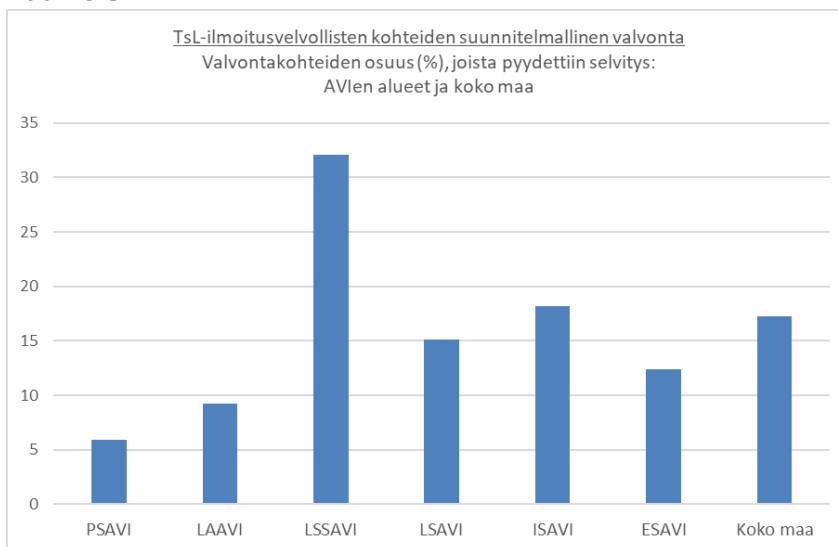
Selvityksessä ja siten valvontayksikkökohtaisissa raporttipohjissa ei ollut mukana seuraavia kohdetyyppejä: muut yksiköt (vankilat yms.), lomakeskusten ja leirintäalueiden mökit, EU uimarannat.

Kaaviosta 1 käy ilmi selvityksen kohteena olleet toimintatypit ja niiden määrät. Kaaviosta on havaittavissa, että kosmetologisia huoneistoja, yleisölle avoimia liikuntatiloja sekä lasten ja nuorten kohteita selvitettiin eniten eli niiden tarkastustapahtumissa oli eniten kysyttävää. Myös päiväkodit ja ryhmäperhepäiväkodit nousivat tässä esille. Kaaviossa 2 vastaava asia on esitetty prosenttiosuuksina.

Kaavio 1.

Kaavio 2.

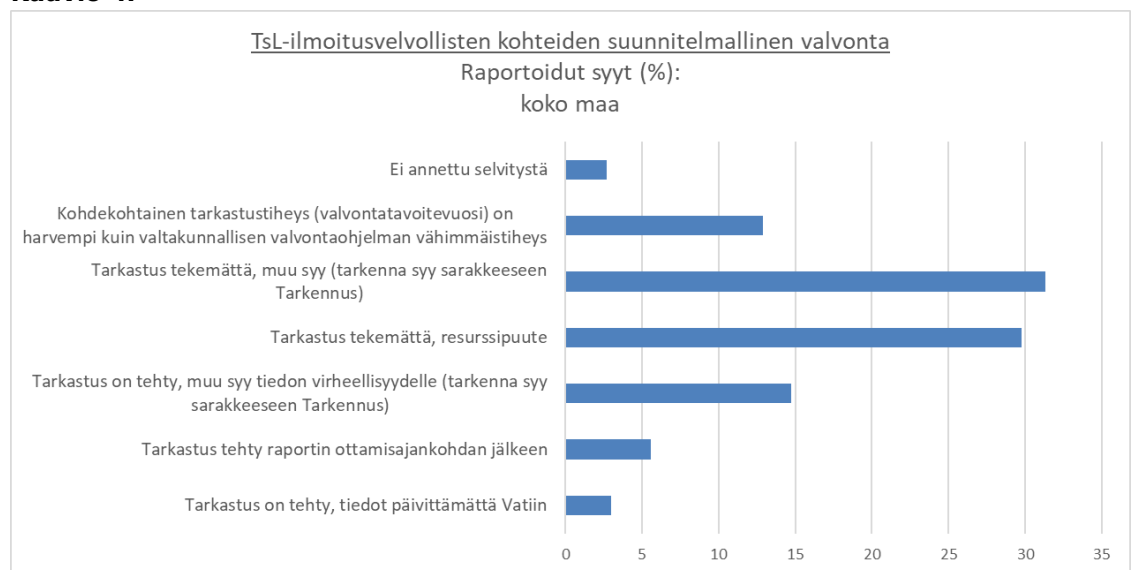
Kaaviosta 3 käy ilmi aluehallintovirastoittain valvontakohteiden osuus (%-osuus kaikista kohteista), joista pyydettiin selvitys. Kaaviosta havaitaan, että suhteessa eniten selvitetäviä kohteita oli Länsi- ja Sisä-Suomen (LSSAVI) sekä Itä-Suomen aluehallintoviraston (ISAVI) alueella.

Kaavio 3.

Valtakunnallisen yhteenvedon perusteella syynä puutteille korostuivat ”Tarkastus tekemättä, muu syy” sekä ”Tarkastus tekemättä, resurssipuute” (Kaavio 4).

Aluehallintovirastot antavat valvontayksikkökohtaisesti tarkemmin palautetta liittyen kohtaan ”Tarkastus tekemättä, muu syy” (katso kohta Valvontayksikkökohtaiset huomiot). Asiaa on käsitelty myös tässä raportissa kohdassa 1.2 *Vati-kirjausten oikeellisuuden varmistaminen*. Kyseisessä kohdassa käsitellään tilanteita, joissa tarkastustapahtuma on kirjattu toiselle kohteelle.

Kaavio 4.

II Valvontayksikkökohtaiset havainnot

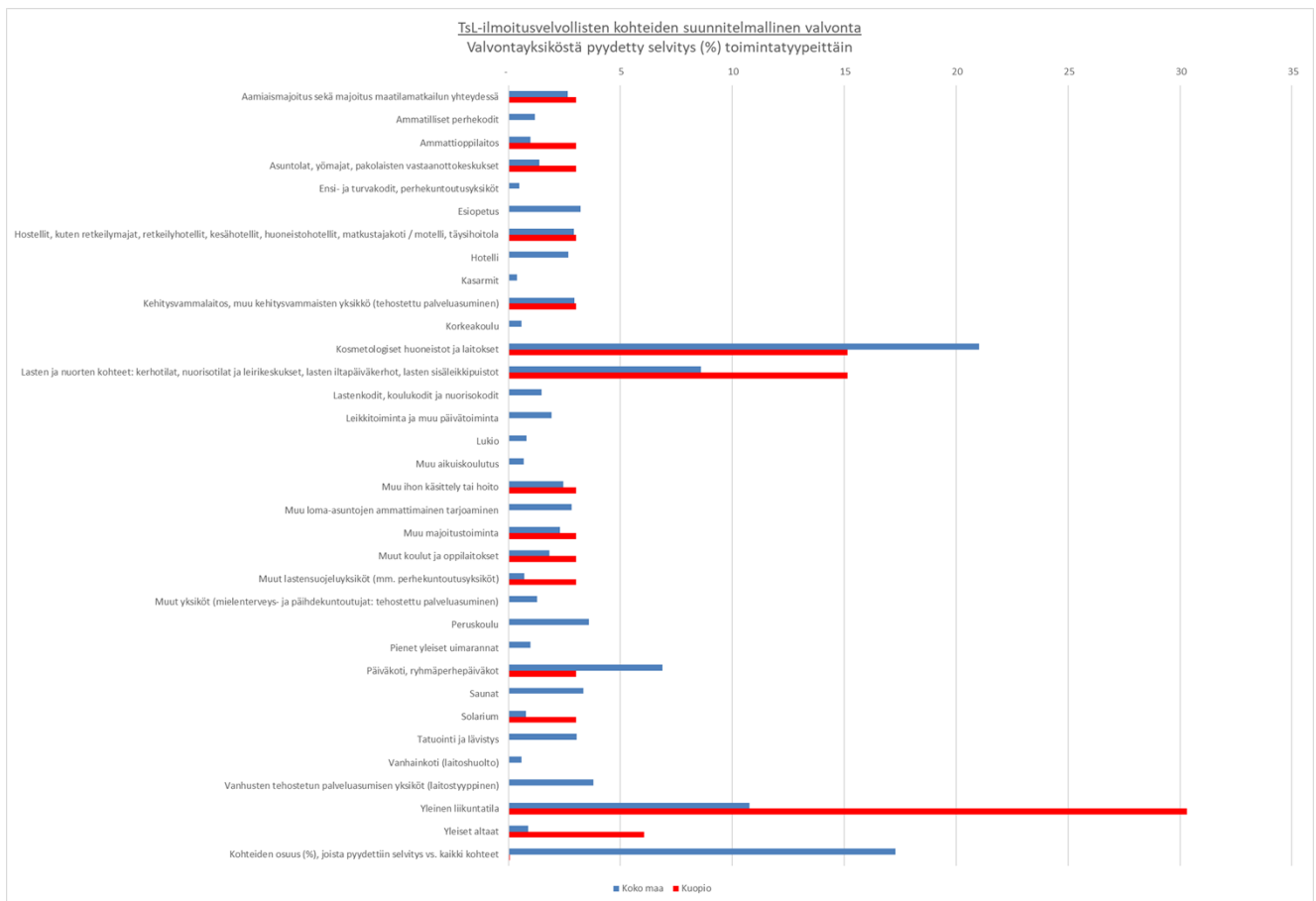
2.1 Ilmoitusvelvollisten kohteiden suunnitelmallinen valvonta

Tähän arviointi- ja ohjauskäyntiin liittyvä selvitys on annettu edellisen raportoidun arviointi- ja ohjauskäynnin jälkeen (13.12.2023). Selvitystä koskeva saatekirje oli laadittu 26.9.2024 ja selvityksen määräaika oli 29.11.2024. Valvontayksikkö oli toimittanut pyydetyn selvityksen 4.11.2024. Nyt tehdyssä selvityksessä ei noussut esiin mitään erityistä, mikä olisi suoraan liittynyt arviointi- ja ohjauskäynnillä (13.12.2023) tehtyihin havaintoihin tai mahdollisiin kehitystarpeisiin. Toisaalta voitaneen todeta, että arviointi- ja ohjauskäynnillä tehdyt havainnot olivat sinällään linjassa eikä ristiriitoja havaittu.

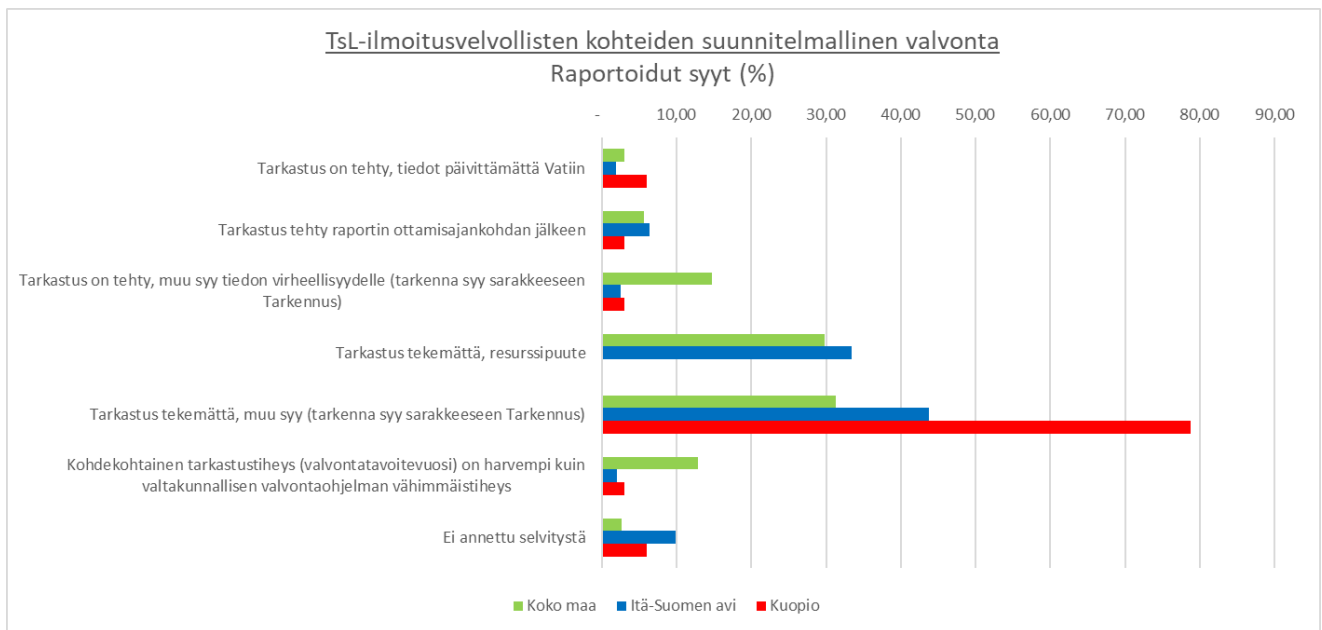
Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuollon antaman selvityksen perusteella toiminta-alueella oli jäänyt tekemättä/toteuttamatta valvontasuunnitelman mukaisia tarkastuksia etenkin yleisissä liikuntatiloissa, lasten ja nuorten kohteissa (kerhotilat, nuorisotilat ja leirikeskukset, lasten iltapäiväkerhot, lasten sisäleikkipuistot) (kaavio 5). Myös yleisten altaiden suunnitelmallisessa valvonnassa voi olla kehitettävää.

Yleisten liikuntatilojen sekä lasten ja nuorten kohteiden (kerhotilat, nuorisotilat ja leirikeskukset, lasten iltapäiväkerhot, lasten sisäleikkipuistot) suunnitelmallinen valvonta tarkastuksin poikkesi valtakunnallisesta trendistä selkeästi, mutta kosmetologisten huoneistojen ja laitosten prosentuaalisesti tarkasteltu valvonnan poikkeama oli kuitenkin Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuollon toiminta-alueella valtakunnallista keskiarvoa hieman matalammalla.

Kaavio 5.

Merkittävimmäksi syyksi poikkeamiin oli selvityksessä ilmoitettu "Tarkastus tekemättä, muu syy" (kaavio 6). Poikkeaman syyksi ilmoitettu "Tarkastus tekemättä, muu syy" poikkesi tilastollisesti merkittävästi Itä-Suomen avin toiminta-alueella annetuista muista vastauksista sekä koko Suomen yleisestä trendistä. "Tarkastus tekemättä, muu syy" oli yleisyydeltään selkeästi korkeampi kuin koko Suomea tai Itä-Suomen avin toiminta- aluetta keskimääräisesti kuvaava trendi. Poikkeamille oli kirjattu muutamia syitä, mutta valtaosaan selvityksen alaisista kohteista ei ollut annettu mitään lisäselvitystä. Annetun selvityksen mukainen tilanne vaikuttaa muilta osin olevan yhdenmukainen aiemmin suoritettujen arviointi- ja ohjauskäynnin yhteydessä saadun selvityksen kanssa.

Kaavio 6.

Annetusta selvityksestä voi päätellä, että valvonnassa on hyödynnetty jonkinlaista priorisointia ja valvontaa on kohdennettu riskiperusteisesti. Vähäriskisempiä kohteita ja toimintaa, kuten yleiset liikuntatilat ja kosmetologiset huoneistot, nousi esiin selvityksessä kohdetyyppeinä, joiden valvonnasta on erityisesti pyydetty kirjallista selvitystä.

Aluehallintovirasto on huomionnut analyysiä tehdessään, että varmuutta selvityksen antajasta ei ole olemassa. Valvontayksikössä selvityksen on voinut osallistua yksi tai useampi valvontahenkilöstön jäsen ja selvitys on voitu lähettää aluehallintovirastolle ilman, että se on valvontayksikössä käyty läpi valvontahenkilöstön kesken ennen lähettämistä. Täten saatuun selvitykseen ja arviointiin voi liittyä tiettyjä epävarmuustekijöitä.

Lisätiedot Lisätietoa asiassa antavat ympäristöterveydenhuollon ylitarkastajat Lari Hölttä, lari.holтта@avi.fi, p. 029 016 826 ja Anne-Kaarina Lyytinen, anne-kaarina.lyytinen@avi.fi, p. 029 501 6096.

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti, kts. viimeinen sivu.

Liite Aluehallintovirastojen (pl. Itä-Suomen aluehallintovirasto) talousvettä toimittavien laitosten arvioinnin yhteenvedotiedot.

Jakelu Itä-Suomen aluehallintovirasto, ympäristöterveydenhuoltoyksikkö
Valvira/terveydensuojelu

Itä-Suomen aluehallintovirasto
Postiosoite: PL 2, 13035 AVI
Puhelinvaihte: 0295 016 000
kirjaamo.ita@avi.fi | www.avi.fi

Tämä asiakirja ISAVI/5791/2024 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument ISAVI/5791/2024 har godkänts elektroniskt

Hölttä Lari 03.07.2025 09:37

Lyytinen Anne-Kaarina 03.07.2025 09:29